

FLORICA DIMITRESCU, *Aspecte din istoria lexicului limbii române (sfârșitul sec. al X-lea–începutul sec. al XXI-lea)*, București, Editura Universității din București, 2018, 446 p.

Volumul dnei Florica Dimitrescu, membru de onoare al Academiei Române, cuprinde cinci-sprezece studii, apărute în alte volume ale autoarei sau în volume omagiale (Gh. Chivu, Maria Cvasnăi Cătănescu, Gabriela Pană Dindelegan), în reviste („Caiete critice”), în Actele Congresului Internațional de Lingvistică din 1967, în Acte ale Departamentului de Lingvistică (București) din 2015 și 2016, în volumul lui Iordan Chimet.

Recenta culegere de studii dezbate câteva teme deja tratate de autoare, la care revine cu noutăți de ultimă oră. De exemplu, volumul se deschide cu studiul *Din istoria numelor duble de persoane în româna veche*, studiate după *Dicționar al limbii române vechi (sfârșitul sec. al X-lea–începutul sec. al XVI-lea)* de G. Mihăilă, temă pe care o reia în alte două cercetări: *Din istoria prenumelor multiple în română (sec. al XIX-lea–al XX-lea)* și *Din onomastica actuală, cu privire specială asupra prenumelor multiple*.

O altă temă de care autoarea este pasionată încă de la începuturile activității de cercetare e cea a istoriei limbii române, de aceea evocă momentele elaborării *Dicționarului limbii române din secolul al XVI-lea*, a cărui distrugere datorată unui incendiu o deplânge de fiecare dată și pe bună dreptate, când vine vorba de această operă de neprețuit pentru lingvistica românească. Pentru a salva câte ceva din acest dicționar, în volum apar două studii consistente: *Extrase din macheta DLR XVI* și *Indice lexic paralel (secolul al XVI-lea)*.

Tema cromaticii, analizată din punct de vedere lingvistic, este tratată în trei studii: *Din lumea culorilor lui Mihai Eminescu. O perspectivă lingvistică, Sintagme recente alcătuite cu termeni cromatici* și *Din peisajul cromatic românesc actual (2013–2017)*.

Observarea atentă a îmbogățirii vocabularului românei actuale este analizată în *Tendințe în formarea cuvintelor în limba română literară actuală, Despre denumirile multiple de profesii în româna actuală (2013–2017)*, *Din noutățile lexicale ale limbii române. „Recolta” lunii martie 2016* și *Portretul unui prefixoid: ciber-*. Două studii fac notă aparte, în sensul că unul se înscrie între cercetări începute, dar finalizarea lor ține de viitor: *Asupra prelucrării automate a textelor românești scrise cu caractere chirilice*, iar al doilea surprinde, prin observații de finețe, poziția izolată a limbii române față de celelalte limbi romanice, întârzierea apariției scrisului în limba română, dar și arderea etapelor, cum se spune adesea despre cultura română, în drumul ei spre modernizare.

Suntem de acord cu faptul că presa scrisă e cea care introduce și vehiculează frecvent cuvinte noi, adesea fiind autoarea unor formații realizate cu prefixe și prefixoide sau chiar cu sufixe, aducând acea notă de actualitate comunicatională, dar e tot atât de adevărat că tot presa scrisă sau vorbită e cea care răspândește și impune chiar grave greșeli de exprimare de toate felurile: nonacorduri, pleonasme (mai ales, *a-și aduce aportul*), folosirea greșită a locuțiunii prepoziționale *din punct de vedere/din punctul de vedere*, să nu mai vorbim de utilizarea prenumelui după numele de familie și multe altele.

Ne permitem, în continuare, câteva sublinieri pe marginea acestor teme. Este o atitudine a omului de știință excepțional, când, în pofida pierderii în întregime a materialului dicționarului secolului al XVI-lea, rod al muncii de zece ani a unui întreg colectiv de cercetare, autoarea volumului de față încearcă salvarea măcar a unei părți din informația cuprinsă în dicționar. Astfel, din indicele lexical paralel, se desprind trăsături fundamentale ale limbii române, cum ar fi latinitatea limbii române, contestată, încă, și nu cu mult timp în urmă. De exemplu, lexemul *cuvânt* apare în toate cele nouă texte alese pentru comparație, ceea ce confirmă faptul că frecvența elementelor determină caracterul unei limbi. Lexemul *cuvânt* provine din lat. *conventum*, la fel cum *fecior* provine din lat. *fetiolus*, identificat în aceleași texte, și exemple se pot da cu nemiluita, dar *protivă* și *ciudesă* apar doar în *Psaltirea* lui Coresi (1577). Facem mențiunea că *ciudesă* apare și în secolul următor, în *Cazania* lui Varlaam (1643), dar într-o sintagmă pleonastică ce explică cuvântul slavon: „*ciudesă* și

minuni”, din sl. *čudo* și lat. *mirio*, *-onis*. Observații de o mare probitate se pot identifica și în studiul culorilor la M. Eminescu, după care poetul a pus la contribuție nu numai clasa numelor și a determinantelor/ modificateorilor, ci și a verbelor *a întunece*, pentru *negru*, și *a polei*, pentru *galben strălucitor*. Continuarea studiului culorilor în etapa actuală aduce în atenție sintagmele cromatice, calcuri din limbile străine, mai ales din engleză, ca, de exemplu, *alb-verzii*, pentru denumirea unei echipe de rugby, sau *albastru-prudent* pentru *cod de pericol*, dar și *all-white* ori *black friday*¹, care, desigur, vor fi incluse în viitoarea ediție a *Dicționarului de cuvinte recente*, dicționar ajuns acum la a treia ediție (2013). Apropos de cuvinte foarte recente, surprinse în martie 2016, ne permitem să atenționăm că *punct-forte* și *test grilă* s-au vehiculat și înainte de 1989, în mediul academic, în lucrări științifice, la cursuri sau în momentele admiterii la facultate, asemenea și *anecdotică*, în lucrările criticilor și istoricilor literari.

Un alt subiect, la care se revine în cuprinsul volumului este cel al prenumelor multiple, mai întâi, pe baza *Dicționarului limbii române vechi* (*sfârșitul sec. al X-lea–începutul sec. al XVI-lea*) al lui G. Mihăilă, susținând că în sec. al XV-lea „sistemul denumirii persoanelor era aproape structurat” (p. 34), și apoi pe baza listei membrilor Academiei Române de la începuturi până astăzi, reținându-se, spre cercetare, doar prenumele duble. Desigur, concluzia autoarei este cea mai autorizată, și anume că dublarea prenumelor se datorează laicizării societății și, mai cu seamă, se întâlnește în mediul urban, de unde provine și majoritatea membrilor Academiei, cei mai mulți din Ardeal. Dar există o comună în Ardeal, și anume Săliște, lângă Sibiu, care a dat nu mai puțin de unsprezece academicieni, fii de oieri sau agricultori².

Pentru specificul actual al vocabularului românesc, se detașează două studii, unul dedicat prelucrării automate a textelor românești scrise cu litere chirilice (activitate extrem de laborioasă, deși s-a realizat deja prelucrarea *Tetraevagheului* lui Coresi), iar cel de al doilea privind prefixoidul *ciber-*, productiv, de altfel, datorită emigrării termenilor științifici spre limbajul curent. Prefixoidul provine din termenul cibernetică (fr. *cibernetique*, v.gr. *kibernetike*), cuvântul avându-l ca părinte pe André Maria Ampère (1775–1836). Până la Norbert Wiener (1894–1964), cunoscut îndeobște ca întemeietorul ciberneticii, ne permitem, fără a impieta într-un fel conținutul științific al studiului de față, să-l amintim pe românul Ștefan Odobleja (1902–1978), despre care autorii studiului introductiv la *Psihologia consonantistă* (1982) a savantului român, se exprimă în felul următor: „André Maria Ampère a previzionat cibernetica ca știință, Ștefan Odobleja a elaborat ideile centrale ale ciberneticii și modul de gândire cibernetic, Norbert Wiener a reobținut ceea ce desprinsese în alte condiții Ștefan Odobleja și a reușit să întemeieze cibernetica ca știință” (p. 45).

Ceea ce este specific acestui volum e obstința autoarei de a trasa, pentru fiecare temă, o anumită conduită de viitor: elaborarea dicționarilor de diverse tipuri de limbă română veche, de termeni cromatici, de onomastică actuală, de lucrări științifice prin planurile departamentelor de limbă română, Domnia Sa fiind autoarea unuia dintre cele mai cunoscute dicționare, și anume *Dicționar de cuvinte recente*. De asemenea, ceea ce face plăcută parcurgerea studiilor din volum este infuzarea lor cu evocarea unor momente de viață personală, familială sau colegială, pe lângă informația foarte variată din domenii nu prea apropiate de lingvistică.

ELENA DRAGOȘ
Universitatea Babeș-Bolyai
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31
drelenadragos@gmail.com

¹ Un cuvânt auzit și scris destul de des este engl. *fake news* ‘știre falsă’, care își va găsi locul în ediția din 2023 a DCR.

² Iată numele lor: Mircea Săndulescu – geolog; Dionisie Romano – episcop; Ioan Lupaș – istoric; Onisifor Ghibu – pedagog; D. D. Roșca – filosof; Axente Banciu – filolog; Ionel Pavel – medic; Andrei Oțetea – istoric; George Topârceanu – poet; Ioan Sava Nanu – ?; Mircea Banciu – chimist.